

Andrej Peca tako rekoč na pragu svojega doma ni odkril le brezna z lepim kapniškim okrasjem, temveč tudi 4800 let staro sled človeka na Krasu. / Foto: Domen Mahne

Jordan Guštin, predsednik Jamarskega društva Sežana, in jamar Andrej Peca pred vhodom v Pecovo jamo, ki je skrivala večtisočletno skrivnost. / Foto: Nataša Bucik Ozebek

Po 4800 letih trije Kraševci pokukali iz podzemlja

Jamar Andrej Peca je v jami pred svojim domačim pragom naletel na skoraj 5000 let stare človeške kosti, ki spadajo v čas največjih prelomov evropske prazgodovine

Nataša Bucik Ozebek

Ko je jamar **Andrej Peca** iz Jamarskega društva Sežana nedavno prejel klic o starosti kosti, ki jih je našel v novoodkriti jami, je moral pošteno vdihniti. Naletel je namreč na okostja treh ljudi iz časa največjih prelomov evropske prazgodovine. Tako rekoč na pragu svojega doma ni odkril le brezna z lepim kapniškim okrasjem, temveč tudi 4800 let staro sled človeka na Krasu. Da si boste lažje predstavljali: znameniti ledeni mož Ötzi, ki velja za doslej najstarejšo najdeno človeško mumijo v Evropi, je le nekaj sto let starejši. »Zdi se mi, da se še ne zavedam povsem pomembnosti te najdbe. Občutke še zbiram, verjetno pa so podobni zmagi na loteriji ali olimpijskih igrah,« skromno odgovarja Kraševac, ki je jamam posvetil velik del svojega življenja. Najti jamo na Krasu, kjer med jamarji kroži šala, da prej najdeš novo jamo kot vhod v že odkrito, ni nič nenavadnega. Najti na tem terenu tako stare človeške kosti pa je nekaj izjemno redkega, dragocenega in pomembnega za nadaljnje raziskave. Andrej Peca, ki smo ga obiskali nekaj dni po novici o starosti odkritja, prizna, da ga zdaj muči vprašanje, kdo so bili ti Kraševci, so sploh Kraševci in zakaj so se znašli v jami. Najdba ne le odkritelju, ampak vsem raziskovalcem odpira nova vprašanja: kdo so bili ti ljudje, so bili avtohtoni Kraševci ali zgolj prišleki? Če so bili slednje, od kod so prišli? In ne nazadnje: kako in zakaj so se znašli v jami? Da bi trije po nesreči padli vanjo, se zdi malo verjetno. So imeli –

glede na deformacije kosti – kakšno kužno bolezen in se jih je družba takole znebila? To so vprašanja, na katera odgovore nestrpnost čakamo vsi.

Kako so se znašli v jami?

»Človeška trupla v globokem breznu, ki je bilo pozneje zapečateni, niso nekaj vsakdanjega. Trenutno ne vemo, ali so bili ti ljudje v jamo vrženi ali gre za obliko žrtvovanja, za izobčenje, tujce ali za kak drug, danes težko razumljiv obredni ali družbeni kontekst. Prav ta nejasnost je znanstveno izredno zanimiva,« pravita arheologa **Dimitrij Mlekuž Vrhovnik** in **Tomaž Fabec**, ki sodelujeta pri raziskavi najdbe.

Jamarji so sprva menili, da so naleteli na okostje zgolj enega človeka, a kasnejša DNK-analiza, ki so jo opravili na policiji, je razkrila, da pripadajo trem različnim ljudem. Dodatna analiza, za katero se je zavzel arheolog **Tomaž Fabec**, pa je najdbo opremila s podatkom, da gre za ljudi, ki so živeli v času eneolitika oziroma bakrene dobe. Takrat, ko je človek že znal izdelati prva orodja iz bakra. V času, ko je bilo območje Slovenije skromno poseljeno. »To je čas, ko začnejo v Evropo prihajati skupine ljudi z Vzhoda, s stepskega območja, ki so zelo verjetno prinesli tudi indoevropske jezike, iz katerih izhaja večina današnjih evropskih jezikov. Odkritje človeških posmrtnih ostankov iz eneolitika je izjemna in zelo redka najdba,« pravita arheologa in dodatno pojasnita, da na Krasu in tudi v sosednjih regijah uradno potrjenih primerov človeških skeletov iz tega obdobja še ne poznamo. Kot pravita, je najdba iz Pecove jame

izjemno dragocena, ker bodo lahko z analizami starodavnega DNK ugotovili, od kod so ti posamezniki prišli in katerim populacijam so pripadali. »Stabilni izotopi nam bodo povedali, ali so bili lokalni prebivalci ali so prišli od drugod, kako mobilni so bili in kakšna je bila njihova prehrana. Ali so jedli predvsem žita, mlečne izdelke, meso ali so bili bolj pastirji ali poljedelci. Analize bomo opravili v okviru projekta Matres, ki se ukvarja tudi s populacijami ljudi v preteklosti,« pravita sogovornika in podčrtata, da najdba ne bo prinesla novih odkritij zgolj za lokalno prazgodovino, temveč bo pomagala narisati širšo evropsko sliko o selitvah, preobrazbah družb in začetkih sveta, v katerem živimo danes. »Gre za človeške ostanke iz časa enega največjih prelomov evropske prazgodovine, ki lahko osvetlijo tako lokalne procese kot velike zgodovinske spremembe na ravni celotne celine,« se veselita novih odkritij.

Jamar se rodiš

Najditelj Andrej Peca nas po kraški kolovozni poti odpelje do brezna, ki je skrivalo večtisočletno skrivnost. Nanj je na enem od sprehodov po kraških brezpotjih naletel leta 2021, vsega pet metrov od opuščene dela bohinjske železniške proge med Krepljami in Repentabrom. Izkušena jamarja z danes več kot 35-letnimi jamarskimi izkušnjami je pritegnila zaplata vlažnega listja – znak, da je spodaj zrak. Z nekaj zamahi se je pod njim razkrila luknja v velikosti pesti. Bilo je dovolj, da jamarju kri zakroži hitreje. »Jamar ne postaneš, jamar se rodiš,« je z nasmeškom namignil, da poti nazaj ni bilo več. A jama oziroma

28 metrov globoko zvonasto brezno, kot se je izkazalo kasneje, je moralo še počakati. Leta 2024 je zbral ekipo, pri prvem spustu v podzemlje sta se mu pridružila zamejska jamarja **Claudio Bratos** in **Mauro Kraus**. In potem šok? »Niti ne,« odkima sogovornik. »Toliko let sem že jamar, da sem videl marsikaj, tudi kosti, zato me ne vržejo več iz tira. Poleg človeških je bilo še več živalskih, glava jelena, nekaj kosti drobnice, divjega prašiča ... Pester nabor. In poleg dve živi žabi.« Njegova prva misel ob kosteh pa zagotovo ni odtavala 4800 let v preteklost, ampak v obdobje med drugo svetovno vojno in po njej. »Na našem območju pač najprej pomisliš na dogodke tistega časa,« prizna. A podrobnejši ogled kosti mu je vzbudil dvom, oblika lobanje in barva kosti sta dajali slutiti, da bi lahko šlo za nekaj veliko starejšega. Tudi jama se je zdela zasuta že veliko dlje kot zgolj zadnjih 80 let. Ob prihodu iz brezna zato ni najprej zavrtel telefonske številke policije, temveč zavoda za varstvo narave in kolegov arheologov. Kasneje se je v jamo spustil še z jamarji **Domnom Mahnetom**, **Klemnom Cotičem** in **Leonom Tavčarjem**, da so jama natančno popisali, izmerili in jo vpisali v register jam.

Neverjetna predzgodba

A že tako neverjetna zgodba ima še bolj neverjetno in sila podobno predzgodbo. Zgodila se je leta 1987. Andrejev oče je bil miner, na Krasu je pomagal minirati teren za postavitev novega električnega daljnovođa, ko so se mu tla nenadoma ugreznila. Pod nogami se mu je odprla jama, ki so jo jamarji nato raziskali in jo po njem

tudi poimenovali. In tukaj pridejo na plan nenavadne podrobnosti – tudi v tisti jami so takrat naleteli na okostja dveh odraslih ljudi in enega otroka. Tedaj so zgolj ocenili, da bi lahko šlo za precej staro najdbo, uradno datacijo pa so naredili šele lani, 38 let po odkritju. Izkazalo se je, da so kosti stare 2690 let in okvirno sodijo v leto 675 pred našim štetjem. »Oče tega podatka ni nikoli dočakal,« skomigne Andrej Peca, več kot očitni prenašalec družinskega gena za velika odkritja. Je pa očetova zgodba v tedaj malem Andreju sprožila neustavljivo željo, da postane jamar. »To me je takrat tako navdušilo, da sem se zelo kmalu vpisal v šolski jamarski krožek, nato pa leta 1989 opravil izpit za mlajšega jamarja in tako nadaljeval,« pripoveduje. Kljub temu da je raziskovanje jam napor za telo in dušo, ga po vrnitvi iz vsake napolnita mir in sreča. Skupaj z zamejskima jamarskima kolegom je odkril okrog 400 novih jam in novih delov že odkritih jam, povsem sam pa se je kot prvopristopnik podpisal pod najmanj 30 novih odkritij. Pecova jama pri predoru Dol trenutno presega vse.

Veseli tudi v Jamarskem društvu Sežana

V Jamarskem društvu Sežana, katerega član je Andrej Peca, so veseli novega odkritja. Predsednik društva **Jordan Guštin** pravi, da je najdba pomembna tudi s kulturnega vidika in morda celo prihodnjega turističnega in gospodarskega razvoja tega območja. V jamarskem društvu se sicer lahko v svoji 70-letni zgodovini pohvalijo tudi z drugimi velikimi podzemnimi odkritji. »Zgodijo se približno vsakih deset do 20 let,« se nasmehe Guštin. Njihovi člani so denimo v osemdesetih letih prejšnjega stoletja odkrili vodne vire pri Brestovici, iz katerih so prebivalci Krasa postopoma dobili tako dragocen vodovod. Pri Sežani so odkrili nove podzemne dostope do reke Reke, od leta 1962 pa skrbijo za prvo turistično jamo na svetu – jamo Vilenica. Ob pomembnem odkritju v društvu opozarjajo tudi na to, da imamo v Sloveniji zelo dober zakon o varovanju jam, ki pa v praksi ne živi. »Zlasti novoodkrite jame niso varovane tako, kot določa zakonodaja, vanje lahko pride kdor koli, domače jamarsko društvo pa ga ne sme vprašati niti po imenu, kaj šele po namestu obiska jame,« stanje zaskrbljeno podčrta Jordan Guštin. ■

Skrivnostne kosti na dnu jame

Pecova jama Jamarji so v kraškem podzemlju naleteli na 4800 let stare človeške kosti, ki so le nekaj sto let mlajše od znamenitega Ötzi. Kdo so, katerim ljudstvom so pripadali, kaj so ti ljudje jedli, bodo povedale analize DNK, ki jih bodo opravili arheologi

Sara Sternad

SEŽANA Na Krasu sta kar dve jami z istim imenom. Prvo Pecovo jamo pri Plešivici je marca 1987 odkril miner Žarko Peca pri miniranju skal ob kopanju jarka za elektriko, druga Pecova jama pri tunelu Dol pri Dolu pri Vogljah pa je relativno novo odkritje: 28 metrov globoko zvonasto brezno (dno je 14 metrov dolgo in 5 metrov široko) je leta 2021 odkril Žarkov sin, Andrej Peca. A ravno to novejšo odkritje je v kraškem podzemlju skrivalo neverjetno bogastvo.

»V dolinici blizu hiše sem naletel na 15-centimetrsko luknjico. Stekel sem po motiki in škarje in luknjo razširil brez večjih težav,« je za Primorski dnevnik povedal 52-letni jamar Andrej Peca. Prvič je bila sicer temeljito raziskana šele leta 2024 in v njej so člani Jamarskega društva Sežana odkrili človeške in živalske kosti, v glavnem jelena, drobnice in divjega prašiča.

»Vanjo smo se prvi spustili zamejska Slovenca Claudio Bratos in Mauro Kraus ter podpisani. Jama je vsa v kapnikih, na podornem področju na dnu smo zasledili človeške kosti, ki jih nismo znali datirati, čeprav smo sumili, da ne gre za ostanke dogodkov med in po koncu druge svetovne vojne,« je zaupal Andrej Peca.

Med drugo akcijo, ki so se je ob sogovorniku udeležili še Leon Tavčar, Domen Mahne in Klemen Cotič, so na dan prišle še kosti drugih delov človeškega telesa. Okostnjakov je bilo več, vsaj trije. Posmrtni ostanki so lani poleti romali na

sektor za vojne grobove in grobišča Ministrstva za obrambo Republike Slovenije.

Izjemno odkritje za Kras

Ker je bil vhod v brezno zaprt in zasut že dlje v preteklosti, najdba ni pustila ravnodušnih arheologov, ki so domnevali, da bi kosti lahko bile veliko starejše. Arheologa Tomaž Fabec (Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije) in Dimitrij Mlekuž Vrhovnik (Filozofska fakulteta v Ljubljani) sta pridobila vzorec kosti in ga v okviru raziskovalnega projekta MATRES (Oddelek za arheologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani) poslala na radiokarbonsko datiranje v laboratorij v Vilni, v sklopu večjega projekta, ki se ukvarja s prazgodovinskimi človeškimi ostanki v jamah. »Rezultati so pokazali, da gre posmrtni ostanke datirati v čas bakrene dobe, približno 4800 let nazaj oziroma 2800 pr. n. š.,« sta raziskovalca zapisala v poročilu.

Odkritje človeških posmrtnih ostankov iz eneolitika ali bakrene dobe je izjemna in zelo redka najdba, na Krasu – a tudi v sosednjih regijah – primerov človeških skeletov iz tega obdobja še ne poznamo, sta ugotavljala arheologa. »Eneolitik je izjemno pomembno obdobje evropske prazgodovine, saj takrat pride do ene največjih sprememb v populacijski podobi Evrope. V Evropo začnejo prihajati skupine ljudi z vzhoda, s stepskega območja, ki so zelo verjetno prinesle tudi indoevropske jezike, iz katerih izhaja večina današnjih evropskih jezikov,« be-

Pecova jama Jamar Andrej Peca je na dnu jame odkril človeške kosti DOMEN MAHNE

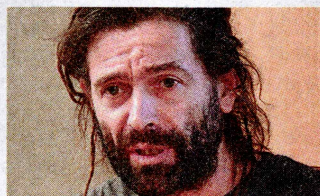
remo v poročilu. In tako izvedemo, da je najdba iz Pecove jame le nekaj sto let mlajša od znamenitega Ötzi, ki pa je bil še potomec starejših neolitskih skupnosti, ki so v Evropo prinesle poljedelstvo iz Anatolije in Egeje. Posamezniki iz Pecove jame so lahko že potomci novih priselcev – ali pa morda še staroselci, sta ugotavljala. »Kmalu po smrti posameznikov iz Pecove jame se na Krasu pričnejo tudi velike spremembe krajine: krčenje in požiganje gozdov, nastanek pašnikov ter prvih gradišč.«

Čigave so kosti?

Fabec je za Primorski dnevnik potrdil, da je kontekst najdbe danes še nejasen, saj ne vedo, ali so bili ti ljudje v jamo vrže-

ni, ali gre morebiti za neko obliko žrtvovanja, za izobčence, tujece ali kak drug, danes težko razumljiv ritualni ali družbeni kontekst. Najdba pa vsekakor omogoča vpogled v ljudi: »Z analizami DNK bomo lahko ugotovili, od kod so ti posamezniki prišli in katerim populacijam so pripadali, če je šlo za lokalne prebivalce ali pa za take, ki so prišli od drugod. Kako so bili mobilni in kakšna je bila njihova prehrana – če so jedli žita, mlečne izdelke in meso, ali so bili bolj pastirji ali poljedelci,« je naštel.

»Take najdbe red ne pričakuješ. Srednjeveški ostanki nas najbrž ne bi presenetili, tako pa je kot bi zadeli loto ali dobili olimpijsko kolajno,« je priznal presrečni Andrej Peca.

Tomaž Fabec FOTODAMJ@N